

М. В. Рисін

доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Ю. О. Цибульська

секретар факультету підвищення кваліфікації та перепідготовки
Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ЕНДАВМЕНТ-ФОНДУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розглянуто основні завдання розвитку і функціонування ендавмент-фондів в Україні. Досліджено закордонний досвід формування відомих ендавментів у світі, а також принципи діяльності новоствореного ендавменту «Фонд розвитку банківської освіти та науки» Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). Запропоновано основні напрями розвитку джерел формування капіталу ендавменту.

Ключові слова: ендавмент, фонд цільового капіталу, благодійна організація, пасивні доходи, джерела формування капіталу.

Rysin M., Tsybulska Y. SOURCES OF CAPITAL FOR HIGHER EDUCATION INSTITUTION'S ENDOWMENT

The main tasks of endowment's development and operating funds in Ukraine are considered. Foreign experience of well known endowments in the world formation, and the principles of the newly established endowment of Banking University «Development found of the banking education and science» are investigated. The main directions of the capital sources formation of endowment are suggested.

Key words: endowment, fund targeted capital, charity organization, passive income, capital sources.

Постановка проблеми. Ринкова економіка ставить усе більше вимог до системи вищої освіти, що стосуються підвищення якості навчання, оволодіння інформаційними технологіями, розширення спектра професійної підготовки, посилення взаємозв'язку вищих навчальних закладів із діловим середовищем тощо. Представники бізнесу зацікавлені в якійсь підготовці фахівців, що мають глибокі теоретичні знання, які відповідають сучасним ринковим умовам, а тому готові вкладати кошти в розвиток вищої освіти.

На нинішній день функціонування і розвиток вищих навчальних закладів в Україні залежить від їхньої фінансової стійкості, яку державний уряд забезпечує лише наполовину. Державне керівництво Японії в період економічної кризи інвестувало більшу частину ресурсів в освіту та охорону здоров'я. І як показав японський досвід, інвестування в освіту виправдалося. Тому необхідність пошуку додаткових фінансових ресурсів для освіти є досить актуальним питанням для України, яке можна вирішити за допомогою створення цільового капіталу ендавмент-фонду.

Метою статті є дослідження принципів і механізму функціонування ендавментів у світі та обґрунтування перспективних можливостей для українського освітнього ринку.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Сьогодні ресурси благодійників стали активно використовувати для розвитку освіти та науки вищих навчальних закладів в Україні. Механізм роботи ендавменту визначає законодавство окремих країн, але за

класичної схеми його роботи пожертви або внески потрапляють на рахунок ендавменту, а потім інвестуються в цінні папери, облігації, розміщаються на депозити, в інші дозволені законодавством інструменти на фінансовому ринку. У більшості випадків використовують для фінансування потреб лише дохід від інвестування.

Ендавмент (англ. *endowment*) – цільовий фонд, призначений для використання в некомерційних цілях. Ендавмент наповнюється переважно за рахунок благодійних пожертвувань. Ендавмент може інвестувати свої кошти з метою отримання доходу, однак зобов'язаний направляти весь отриманий дохід на користь тих організацій, для підтримки яких він був створений. Відмінністю ендавменту від звичайної благодійної організації є строго цільовий характер діяльності (як правило, ендавмент створюється для підтримки будь-якої однієї організації).

За класичної схеми функціонування ендавмент покликаний забезпечити:

- часткову незалежність від разових пожертв та інших добровільних надходжень;
- фінансову стабільність благодійної діяльності за допомогою отримання гарантованого пасивного доходу;
- формування довготривалого джерела фінансування певної некомерційної діяльності.

Перевагою ендавменту є прозорий характер його діяльності. Оскільки кошти ендавменту можуть бути спрямовані тільки в ту організацію, для підтримки якої він створений.

Хронологічний аспект функціонування ендавментів налічує майже 500-річну історію. Як свідчать першоджерела, вперше аналог сучасних ендавментів з'явився у XVI столітті у Великобританії, коли М. Буфорт внесла пожертвування на створення кафедр богослов'я в університетах міст Оксфорд і Кембридж. У США у створенні ендавментів лідером став Гарвардський університет, коли 1649 року чотири випускники заповідали цьому вищому навчальному закладу ділянку землі. Сьогодні на цій території – університетська бібліотека [1].

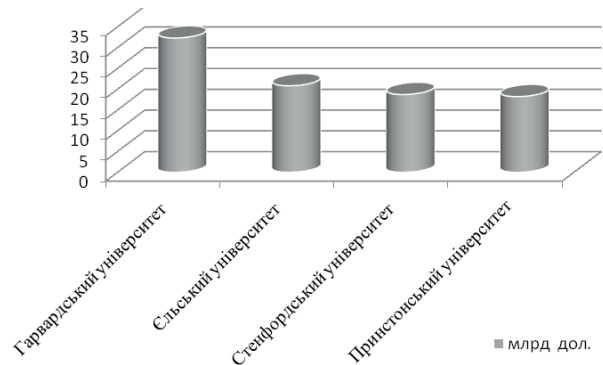
Найбільш відомий ендавмент – Нобелівський – створений у кінці XIX століття. Відповідно до заповіту А. Нобеля кошти, виручені від продажу його власності, повинні бути вкладені в надійні цінні папери, а премії вченим мали вручати за рахунок відсоткового доходу. На момент смерті А. Нобеля його капітал оцінювався в сучасних цінах приблизно у 212 млн дол. США. Сьогодні активи Нобелівського фонду перевищують 500 млн дол. США. Цього цілком достатньо, щоб щорічно видавати кожному лауреатові Нобелівської премії не менше ніж 1 млн дол. США.

У всьому світі ендавмент-фонди на сьогодні представляють потужний інструмент фінансування інноваційних навчальних програм, наукових досліджень.

У США найвідомішими є цільові фонди Гарвардського, Єльського, Принстонського і Стенфордського університетів. Їхній обсяг становить мільярди доларів, що дозволяє виділяти на поточні витрати до 1 млрд доларів щорічно (рис. 1).

У цих та інших прогресивних зарубіжних вищих навчальних закладах кошти, отримані від управління

ендавмент-фондами, формують до 45% загального бюджету. У 80 університетах світу розмір капіталу ендавменту перевищує 1 млрд дол. Нерідко це навіть не єдиний фонд, а ціла система фондів, кожен із яких має власну мету: виплата стипендій або грантів викладачам, організація спортивних заходів, фінансування досліджень тощо.

Рис. 1. Ендавмент-фонди університетів світу

Університети та коледжі, особливо США і Великої Британії, володіють найбільшими ендавментами (табл. 1). Університети управляють ендавментами з метою отримання доходу. Вони інвестують його в цінні папери (акції, облігації), нерухомість, приватні фонди та інші фінансові інструменти. Університети та коледжі диверсифікують свої інвестиції шляхом інвестування у різні ринки, різні країни і різні фінансові інструменти з метою зменшення ризику.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика найбільших ендавментів університетів США у 2010–2015 рр.

Назва університету	Ринкова вартість ендавмент-фонду у 2010 р., млрд дол.	Ринкова вартість ендавмент-фонду у 2014 році, млрд дол.	Темп приросту, %
Harvard University	27,56	36,4	32,08
Yale University	16,65	23,9	43,54
Princeton University	14,4	21,20	47,22
The University of Texas System	14,05	25,42	80,92
Stanford University	13,85	21,4	54,51
Massachusetts institute of Technology	8,32	12,4	49,04

Примітка. Складено за даними [3–5].

Благодійні пожертви в ендавменти інвестуються, і їх доходи забезпечують постійне джерело доходу для університету. Капітал ендавмент-фонду є життєво важливим для забезпечення того, щоб університет продовжував виконувати свою основну місію навчання, наукових досліджень та формування потенціалу майбутніх поколінь.

Наприклад, у 2010 році Гарвардський університет 38% своїх інвестицій (капітал ендавменту та інші кошти для інвестування) вклав в акції, 23% – у реальні активи (13% – у товари і 9% – у нерухомість) та 13% – у цінні папери з фіксованою доходністю [5].

У Гарварду найбільший ендавмент (цільовий капітал), з ним не можуть конкурувати не лише українські вищі навчальні заклади, а й закордонні. Це пояснюється престижним іміджем університету у

світі, репутацією та славою його випускників, серед яких 8 президентів, 75 лауреатів Нобелівської премії, а також 12 мільярдерів, які щедро вносять благодійні пожертви для розвитку альма-матер.

У США науковці зазначають, що ендавмент становить систему, котра не підконтрольна владі, насамперед через свою повну фінансову самостійність.

Вельми цікавий досвід Принстонського університету, в якому щорічно пожертвування в ендавмент вносять 55–60% випускників. Цей фонд лідирує у світі щодо розміру цільового капіталу до числа студентів – цей показник становить понад 2 млн дол. США. Варто зазначити, що США є в цілому світовим лідером у сфері благодійництва та фандрайзингу (з англійської «fund» – кошти, фінансування, «raise» – підняти, добувати, збирати) – це пошук ресурсів (людей, устат-

кування, інформації, часу, грошей та ін.) для реалізації проектів та/або підтримки існування організації. Благодійністю займається 50% дорослого населення країни – близько 100 мільйонів чоловік. За рік американська сім'я витрачає на благодійність у середньому 1 623 дол. США. У 2012 році в США пожертви на благодійність становили 2,2% ВВП, у тому числі 15% цієї суми отримали освітні установи [6].

На другому місці у світі – Великобританія, в якій на благодійні цілі витрачається 0,7% ВВП, хоча ця країна значно відстає від США і за абсолютними показниками, і за рівнем організації роботи благодійних організацій, оскільки активно розвивати управління фандрейзингом англійці почали тільки кілька десятиліть тому, тоді як у США ще в 1891 році Дж. Рокфеллер надіслав своїх співробітників для управління коштами, які він напрував на благодійність. Країни континентальної Європи значно відстають у сфері організації фандрейзингу не тільки від США, але і від Великобританії. В останні роки досить активно роботу в цій сфері почав проводити Китай.

На думку Б. І. Мокіна, в Україні ендавмент не є окремою організаційно-правовою формою. Це сума коштів або цінних паперів, які благодійник вносить у банк або небанківську фінансову установу, завдяки чому набувач благодійної допомоги отримує право на використання процентів або дивідендів, нарахованих на суму такого ендавменту. Набувач благодійної допомоги не має права витратити або відчужувати основну суму ендавменту без згоди благодійника [7].

До основних законодавчих актів України щодо правового визначення та регулювання діяльності ендавменту належать:

1. Закон України «Про громадські об'єднання» № 4572-17 від 22.03.2012, зі змінами та доповненнями;
2. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073 від 5.07.2012, зі змінами та доповненнями;
3. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014, зі змінами та доповненнями;
4. Цивільний кодекс України;
5. Податковий кодекс України.

Відповідно до українського законодавства кожна юридична або фізична особа може бути засновником ендавменту. Органи державної влади і місцевого самоврядування не можуть бути засновниками благодійних фондів. Розмір мінімального капіталу для ендавментів законодавство України не встановлює.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» сталий фонд (ендавмент) вищого навчального закладу – сума коштів або вартість іншого майна, призначена для інвестування або капіталізації на строк не менше ніж 36 місяців, пасивні доходи від якої використовуються вищим навчальним закладом з метою здійснення його статутної діяльності в порядку, визначеному благодійником або уповноваженою ним особою.

При цьому до пасивних доходів надалі включаються проценти, дивіденди, роялті та страхові виплати (пп. 14.1.268 ПКУ).

Відсутність нормативно-правової бази значно обмежує можливість використання коштів фондів типу ендавменту на потреби функціонування навчальних закладів та породжує чимало питань податкового характеру [8].

Таблиця 2

Компоненти світового рейтингу благодійності та місце України в ньому у 2014 році

	Значення рейтингу (%)	Грошові пожертви (%)	Місце в рейтингу	Волонтери (%)	Місце в рейтингу	Допомога нужденним (%)	Місце в рейтингу
М'янма (1)	64 %	91 %	1	51%	2	49 %	63
США (1)	64 %	68 %	9	44 %	5	79 %	1
Канада (3)	60 %	71 %	6	44 %	5	66 %	11
Ірландія (4)	60 %	9 %	123	41 %	10	64 %	15
Австралія (6)	56 %	66 %	10	37 %	16	65 %	12
Албанія (85)	27 %	17 %	87	9 %	114	56 %	40
Японія (90)	26 %	24 %	62	28 %	39	26 %	134
Україна (103)	23 %	9 %	123	26 %	43	35 %	118
Китай (108)	18 %	13 %	107	6 %	129	36 %	113
Польща (115)	22 %	21 %	75	9 %	114	35 %	118
Греція (120)	21 %	9 %	123	10 %	108	43 %	86
Росія (129)	19 %	6 %	131	18 %	70	34 %	122
Чорногорія (130)	18 %	15 %	97	9 %	114	29 %	131

Примітка. Складено за даними світового рейтингу благодійництва у 2014 р. [9].

Як свідчать дані *табл. 2*, Україна займає передостанні позиції за всіма складовими рейтингу. Можна припустити, що така ситуація пояснюється як недовірою населення до діяльності благодійних організацій, так і, в цілому, складним матеріальним становищем населення, подоланням країною наслідків економічної та політичної нестабільності, зниженням ділової активності у країні та темпів економічного зростання. В Украї-

ні освітні заклади, на превеликий жаль, не володіють значним фінансовим капіталом. Надзвичайно актуальним є висловлювання Л. Прус про те, що: «...цільовий капітал повинен з часом звільнити автономні установи від бюджетної залежності та дозволити їм повноцінно існувати за рахунок доходів від інвестицій...».

При Університеті банківської справи НБУ із січня 2015 року запрацював ендавмент «Фонд розвитку

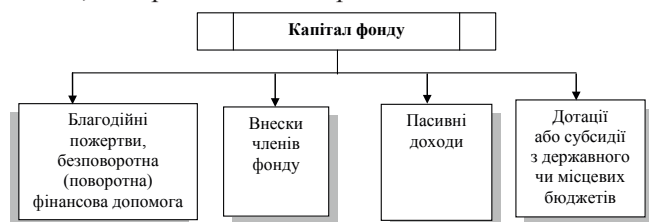
банківської освіти та науки». Його мета – залучати приватні інвестиції задля розвитку та модернізації української економічної вищої освіти. Фонд стане підтримкою талановитих та перспективних студентів, надаватиме грантове фінансування наукових досліджень, фінансуватиме перспективні проекти.

Фонд розвитку банківської освіти та науки є добровільним громадським об'єднанням, яке здійснює формування сприятливих умов для розвитку наукового та освітнього потенціалу української банківської системи та створене на основі єдності інтересів його учасників для спільної реалізації мети діяльності, основною метою якого не є одержання прибутку.

Ендавмент створено на засадах добровільності, самоврядності, вільного вибору території діяльності, рівності перед законом, відсутності майнового інтересу його членів, прозорості, відкритості та публічності.

Фонд розвитку банківської освіти та науки наповнюється, в основному, завдяки благодійникам. Цілі використання коштів визначаються Статутом Фонду. Пріоритетність і спрямованість фінансових вкладень координує Наглядова рада, створена із відомих представників громадськості та ділових кіл, керуючись першочерговістю завдань Фонду і результатами проведених конкурсів проектів та тендерів.

Результати дослідження формування цільового капіталу ГС «Фонд розвитку банківської освіти та науки» дозволили виокремити основні джерела надходжень, які представлено на *рис. 2*.

Рис. 2. Формування цільового капіталу ендавменту «Фонд розвитку банківської освіти та науки»

Ендавмент-фонд дає нові можливості для співпраці між випускниками, роботодавцями, студентами та колективом Університету банківської справи. Отрима-

ні пожертви не витратяться одразу, а будуть розміщені на депозити, інвестуватимуться в цінні папери та інші інструменти, що генерують додатковий дохід.

Інформування студентів про пріоритетні напрями розвитку університетів і про важливість отриманих надходжень і доходу від ендавменту для зниження вартості навчання та підтримки значущих університетських програм є важливим кроком до формування найбільших меценатів. Більш вірогідним є те, що саме ці благодійники зроблять найбільш цінні пожертви на розвиток пріоритетних університетських програм [6].

Ми маємо вагомий науковий потенціал, перспективну молоду зміну. Із них ми повинні виростити українську наукову еліту, здатну вирішувати кардинальні державні проблеми.

За словами професора, члена-кореспондента НАНУ Валентина Яблонського, інвестувати слід у молодь, саме молоді високоосвічені і досвідчені науковці зроблять в українській науці революцію. Втілення цієї ідеї і буде надійним фундаментом для появи в Україні Гарвардів.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що завдяки ендавментам провідні навчальні заклади світу утримують лідерство за багатьма напрямками в науці, залучають до співпраці відомих фахівців, оплачують навчання обдарованих студентів, закуповують обладнання та фінансують інфраструктуру, створюють нові сучасні факультети і кафедри. Механізм ендавмент-фондів на практиці довів свою ефективність, оскільки забезпечує ВНЗ довгострокове стабільне джерело фінансування значущих освітніх, наукових та інших програм.

Відповідно до українського законодавства основними джерелами формування та наповнення ендавмент-фондів вищих навчальних закладів можуть стати благодійні пожертви; пасивні доходи ендавменту, зароблені у процесі його діяльності; безповоротна (поворотна) фінансова допомога; дотації або субсидії з державного чи місцевих бюджетів.

Напрями дальших досліджень у цій сфері будуть зосереджені на дослідженні інвестиційних можливостей ендавментів в Україні та формуванні інвестиційної політики новоствореного «Фонду розвитку банківської освіти та науки».

Список використаних джерел

1. Козарезенко Л. В. Фонд цільового капіталу як альтернатива бюджетного фінансування розвитку людського потенціалу [Електронний ресурс] / Л. В. Козарезенко // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 22 (1). – С. 218–225. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2014_22\(1\)_41.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2014_22(1)_41.pdf).
2. Фонд розвитку Інституту міжнародних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iirfund.org/about/endowment>.
3. Annual Endowment Report. Harvard Management Company [Electronic resource]. – September 2014. – Available from : http://www.hmc.harvard.edu/docs/Final_Annual_Report_2014.pdf.
4. Endowment Accounts managed by Princeton University [Electronic resource]. – Annual Report 2014. – Available from : <http://www.princeton.edu/uhs/pdfs/mccosh-auxiliary-report.pdf>.
5. The Huffington Post [Electronic resource]. – Available from : http://www.huffingtonpost.com/2011/01/31/colleges-and-universities_n_815646.html?ref=harvard#s232144&title=University_of_California.
6. Прус Л. Застосування ендавмент-фондів у формуванні фінансового потенціалу некомерційних організацій [Електронний ресурс] / Прус Л. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2009_27/73.pdf.
7. Мокін Б. І. Ендавмент-фонд як альтернативне джерело для підвищення фінансової стійкості вищого навчального закладу / Б. І. Мокін, Н. С. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2012. – № 2, т. 1. – С. 131–135.

8. Другов О. О. Перспективи створення ендаментів при вищих навчальних закладах в Україні / О. О. Другов // Вісник ЛДФА. – 2013. – № 246. – С. 253–260.
9. Мировой рейтинг благотворительности 2014. Глобальные тенденции благотворительности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cafrussia.ru/files/blocks/index.pdf>.
10. Фонди цільового капіталу як джерело довгострокового розвитку вузів [Електронний ресурс] / О. В. Моліна // Економіка: реалії часу : науковий журнал. – 2014. – № 2 (12). – С. 126–131. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n2.html>.

References

1. Kozarenko L.V. Endowment fund as an alternative budget financing human development [electronic resource]. – Access mode: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2014_22\(1\)_41.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2014_22(1)_41.pdf).
2. Development found of the Institute of International Relations [electronic resource]. – Access mode: <http://iirfund.org/about/endowment/>.
3. Annual Endowment Report. Harvard Management Company. September 2014 [electronic resource]. – Access mode: http://www.hmc.harvard.edu/docs/Final_Annual_Report_2014.pdf.
4. Endowment Accounts managed by Princeton University. Annual Report 2014 [electronic resource]. – Access mode: <http://www.princeton.edu/uhs/pdfs/mccosh-auxiliary-report.pdf>.
5. The Huffington Post [electronic resource]. – Access mode: http://www.huffingtonpost.com/2011/01/31/colleges-and-universities_n_815646.html?ref=harvard#s232144&title=University_of_California.
6. Prus L. Application endowment funds in shaping financial potential of non-profit organizations [electronic resource]. – Access mode: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2009_27/73.pdf.
7. The endowment fund as an alternative source of financial stability improvment of higher education institution / B. I. Mokin. – Khmelnytsky, 2012. – P. 131–135.
8. Druhov O. O. Possibilities of creation endowments at higher education institutions in Ukraine / O. O. Druhov. – Lviv, 2013. – P. 253–260.
9. World charity ranking 2014. Global charity trends [electronic resource]. – Access mode: <http://www.cafrussia.ru/files/blocks/index.pdf>.
10. Funds target capital as a source of long-term development of higher education institution [electronic resource] / O. V. Molina. – Access mode: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n2.html>.